

Stat, nation, folk og demokrati i Europa 1500-2000 – ni modeller af Uffe Østergård

key note lecture De Svenska Historiedagarna i Göteborg 6. 10 2001
resumé

Det moderne sekulære Europabegreb opstod for alvor i 1500 tallet. Det fandtes dog også hos antikkens grækere, men i middelalderen blev der talt om "den organiserede kristenhed". Europa blev udviklet som et anti-osmannisk/anti-tyrkisk korstogsbegreb.

1. Den "franske" model.

Modellen indeholder to principper for nationalborgerskab: At man er europæisk statsborger, og at man har et borgerskab i republikken. Princippet gælder ikke i Frankrig i dag, idet en række illegale algerere ikke har statsborgerskab. Princippet gælder for USA's historiske "Melting Pot" ("Smeltediglen" Israel Sangwill 1908).

2. Den "tyske" model.

Bygger på blodets tænkning, og hvor ens rødder er. Princippet gælder også for Danmark. Det er en etnisk-kulturel definition af borgerne: Hvem hører til i stammen? Modellen stammer fra Preussisches Gesetzbuch 1913. I praksis har modellen betydet at mange russere, uden nærmere kulturelle bånd til Tyskland men med tyske aner, har kunnet erklære sig som tyske statsborgere, mens 4. generations tyrkere i Tyskland ikke har kunnet få tysk statsborgerskab. Modellen er i dag droppet i Tyskland men indført i Frankrig.

3. Den "britiske" model.

Bygger på Lord Actons (1862) "syntese af forskelligheder".

Der etableres et rum, hvor man er enige om at beskrive det rum, hvori man er uenige. I en britisk diskussion om skattetryk fremførte en af debattørerne den teori, at accepten af det høje danske skattetryk måtte forklares ud fra, at Danmark er et stammefællesskab, et meget homogent samfund. UK har en meget mere multinational historie. "Syntesen af forskelligheder" findes i dag i UK, i Spanien efter Francos død som en sammenslutning af "autonomias", og i princippet i Det danske Rigsfællesskab.

4. Lenins og Stalins nationalitetsbegrebs model.

Lenin sendte Stalin på studietur til Wien for at studere, hvordan man tacklede et multikulturelt parlament. Stalin skrev en pjece herom, der findes i en norsk oversættelse. Modellens indhold er "national i form, socialistisk i indhold". Den bygger på kulturel decentralisering og økonomisk og politisk centralisering. Sovjetstaten gjorde således et stort nummer ud af "folkedans", for at bevare det oprindelige egnsrættede (det kulturelt decentrale særpræg), men er der noget så universelt som folkedans? Østergaard havde hørt et oplæg af den danske kulturminister, der i hovedtræk forfægtede samme kulturelle model som Stalin og Lenin, hendes model burde dog have heddet "national i form, radikal i indhold". Ellers findes modellen hos Tito og Milosovic.

5. Den Østrig-Ungarske model (1867-1918).

Karl Brenner og Otto Bauers idéer om ægte føderale principper ligger til grund for modellen. Modellen fungerede i et Andet-Kammer-Parlament i Wien med mange nationaliteter, der havde taleret på deres egne sprog (som i Europaparlamentet i dag). I Wien krævede de ansatte kustoder dog smudstillæg, når der blev kastet med blækhus under talerne.

6. Det Osmanniske Imperiums model.

"The Millet System". (Millet som nation ((med forbehold)).

Modellen tager udgangspunkt i religiøst definerede grupper (muslimer, ortodokse, kristne, jøder, armeniere) og krigene på Balkan i 90'erne kan anskues som sidste fase i denne proces (med etnisk udrensning). Hos muslimerne bruges begrebet "umma" = enhed, fællesskab for rettroende. Det illustrerer et meget bredt defineret fællesskab. I Sverige har oprettelsen af moskéer for dette bredt definerede fællesskab mellem pakistanske, tyrkiske, marokkanske og andre muslimer betydet, at det svenske sprog er blevet styrket, idet grupperne er nødsaget til at kommunikere indbyrdes på svensk.

7. Den "Nordiske" model.

Modellen bygger på princippet: National suverænitet suppleret af en transnational nordisk model. Efter 1918 bestod Norden af 5 stater, hvoraf flere var meget homogene. I 1919 opstod Foreningen Norden, og senere i 1952/55 kom Nordisk Råd. Modellen har udrettet meget på hjertets område.

8. EU-modellen.

Herunder hører nationer, stater, regioner, transnationale og supranationale organer. "An ever closer Union of the European People... not one People"(J. Weiler). EU-projektet kan anskues som "redningen af den europæiske nationalstat". Idéerne om det fælles europæiske projekt blev formuleret af føderalister i fængsel i 1941. Men i dag er nationalstaterne dog ikke blevet nedlagt

9. andre modeller?

Schweiz – en nation, to religioner, fire sprog

Finland – en nation, to nationer